חולה שאין בו סכנה

נערך ע״י יחזקאל הרטמן

שבת קכט.

[ג] כדרב עולא בריה דרב עילאי דאמר כל צרכי חולה נעשין ע״י ארמאי בשבת[ד] וכדרב המנונא דאמר רב המנונא [ה] ה דבר שאין בו סכנה [ו] אומר לנכרי ועושה אמר רב יהודה אמר שמואל לחיה ל׳ יום למאי הלכתא

ע״ז כח: ורש״י

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת סבור מיניה הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול אבל משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים לא א״ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מיפרשא מיני׳ דרב יהודה אפילו מישחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים מותר רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת אמר להו רב שמואל בר יהודה מאן ציית ליהודה מחיל שבי לסוף חש בעיניה שלח ליה שרי או אסיר שלח ליה [ס] לכ״ע שרי לדידך אסיר וכי מדידי הוא דמר שמואל היא (ס) ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל דקדחא לה עינא בשבתא צווחא וליכא דאשגח בה פקעא עינא[ע] למחר נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה [ג] מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו כגון מאי [ג] אמר רב יהודה כגון רירא דיצא דמא

דרך רשות הרבים לא. דלאו סכנת נפשות אלא סכנת עוורון: אפילו מישחק ואיתויי כו׳. כדאמרינן לקמן שורייני דעינא בליבא תלו מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב: ה״ג מאן דציית ליה ליהודה מחיל שבי. השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת: לדידך אסיר.

בית יוסף סי׳ שכח סעיף א

במתניו לא יסוך שמן וחומץ: **והא** דאסרינן לעשות כל רפואה בשבת פשיטא דלאו בחולה שיש בו סכנה היא שהרי מחללין עליו את השבת, וגם אין לומר דבחולה שיש בו סכנת אבר קאמר שהרי אפילו מלאכות דרבנן עושין לו על ידי ישראל וכמו שיתבאר (קא.) וחולה שאין בו סכנה כלל על ידי גוי מיהא עושין לו צרכיו. הילכך על כרחך לומר דיש בו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא היא דכל כהאי גוונא אין מתירין אפילו שבות דדבריהם ואפילו על ידי גוי ולא עוד אלא אפילו דברים א*] שאין בהם משום מלאכה גזרו משום שחיקת סמנין כך הם דברי הרב המגיד בפרק ב׳ (ה״י) והר״ן בפרק שמנה שרצים (לט: ד״ה ומהא, ד״ה ונמצאת) וכן הם דברי הרשב״א בתשובה (ח״ג סי׳ ערב):

ראי״ש ע״ז פ״ב ס״י

ותחילת אוכלא. לאפוקי סוף אוכלא. ופלוסי עינא דלא. שמעינן מהכא דמה שהוא סכנת אבר אין מחללין עליו את השבת באיסור דאורייתא [ק] אבל באיסור דרבנן מחללין. דאפילו כי שחיקי סממנין מאתמול נמי איכא איסורא דרבנן. דכל רפואה אסורה משום שחיקת סממנין והכא נמי כל צורכי חולה נעשין על ידי עובד כוכבים בשבת ולא שני לן בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה. אי שמא איכא לפלוגי בין חסרון אבר לחולה שאין בו סכנה. כדאמר (עירובין דף קג:)

ר״ן שבת לט: מדפה״ר

ונמצאת למד דחולה שיש בו סכנה כל צרכיו נעשין ע״י גדולי ישראל. אין בו סכנת נפש אלא סכנת אבר צרכיו במלאכות דאורייתא נעשין על ידי נכרי ובשל דבריהם אפילו ע״י ישראל. אין בו אפילו סכנת אבר אלא חולי בעלמא צרכיו נעשין על ידי נכרי ואפילו במלאכות של תורה אבל לא ע״י ישראל אפילו בשל דבריהם. מיחוש בעלמא כגון חושש בשיניו וכיוצא בו אין מתירין לו כלום ולא עוד אלא אפילו דברים המותרין לבריא אסורין לו כל שמעשיו מוכיחין שהוא מתכוין לרפואה זהו דעת הרמב״ן ז״ל*

שו״ת הרשב״א ח״ג סי׳ ערב

תשובה שלשה חלוקי חליים יש, האחד סכנת נפש ממש, והשני סכנת אבר וחולי שאין בו סכנה אלא שנופל למשכב, והשלישי חשש חולי שכואב אלא שאינו נופל למשכב. סכנת נפש מפקחין עליו גדולי ישראל, ואפילו באיסור תורה[2], סכנת אבר וכן חולי שאין בו סכנה אף על פי ששוכב במטה מתוך חליו עושין מלאכה על ידי עכו״ס[3], והוא שלא יהיה אותו עכו״ס גר תושב ולא עבדו של ישראל, שאין בו אלא שבות אמירה בלבד[4], שאלו היה עבדו של ישראל אי נמי גר תושב אסור לעשות מלאכה לכל ישראל שאף הם אסורין במלאכתנו, אע״פ שעושים במלאכה[5] לעצמן בשבת כישראל בחול[6], ודוקא שלא לעשות על ידיהן איסורי תורה כבשול ואפיה וכיוצא בהן ואי נמי להביא להם דרך רשות הרבים, אבל דברים שאין בהם אלא איסור דרבנן עושין על ידיהן ואפילו על ידי ישראל[7]. וחשש חולי בעלמא שאינו נופל למשכב אסור לעשות מלאכה אפילו על ידי עכו״ס, דלצרכי חולה אמרו ולא לצרכי החושש, ואפילו איסורין דרבנן.

רמב״ם פ״ב מהלכות שבת ה״י

ירבה בשבילו וכן כל כיוצא בזה: י חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו על ידי נכרי. כיצד אומרין [ו]לנכרי לעשות לו והוא עושה לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו. וכן כוחל [ז]עיניו מן הנכרי בשבת אע״פ שאין שם סכנה. ואם היו צריכים לדברים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפילו ישראל.

שולחן ערוך או״ח סי׳ שכח

א א [א] **מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אסור לעשות לו שום רפואה ואפילו על ידי גוי** [ב] **גזירה משום** א) **שחיקת סמנים:**

יז י **(ז)** [לז] **חולה שנופל מחמת חליו למשכב ואין בו סכנה:** הגה [לח] ט) או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאז אף על פי שהולך כנפל למשכב דמי: **יא** (ח) [לח*] **אומרים לגוי לעשות לו רפואה** [לט] **אבל אין מחללין עליו את השבת באיסור דאורייתא** ז [מ] **אפילו יש בו סכנת אבר** [מא] **ולחלל עליו ישראל (ח) באיסור דרבנן בידים** לז ח **יש מתירים יב אפילו אין בו סכנת אבר** ט **(ט) ויש אומרים שאם יש בו סכנת אבר עושין ואם אין בו סכנת אבר אין עושין** י **ויש אומרים שאם אין בו סכנת אבר (י)** (ט) **עושין בשינוי ואם יש בו סכנת אבר עושין בלא שינוי** כ **(יא) ויש אומרים שאפילו יש בו סכנת אבר אין עושין לו דבר שהוא יג נסמך למלאכה דאורייתא ודברים שאין בהם סרך מלאכה עושין אפילו אין בו סכנת אבר (יב) ודברי יד הסברא השלישית נראין:** הגה מא [מב] י) ומותר לומר לגוי מב **טו** לעשות (י) תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול דקטן כחולי שאין בו סכנה דמי [מג] כ) וכל שאסור לעשותו על ידי ישראל אפילו על ידי החולה בעצמו אסור ל) אבל כשעושה לו הגוי מותר (יא) לחולה **(יג) טז** לסייעו קצת מד דמסייע אין בו ממש:

רמב״ו ספר תורת האדם

והכין פירוקא דמלתא, מיחוש שאדם חולה ממנו ונופל למשכב ואין בו סכנה התירו בו שבות שאין בו מעשה דהיינו אמירה לגוי. וכן התירו בו שבות דמלאכה הנעשית בשנוי. וזהו ועובדין דחול. ולא החמירו בשבות דאמירה ולא בשבות דשנוי. וזהו דין אחד בחולה שאין בו סכנה כלל לא סכנה של מיתה ולא סכנה של אבר. ובכה״ג נמי אמרינן בפרק במה מדליקין (ל׳ א׳) אם בשביל החולה שיישן לא יכבה ואם כבה פטור אבל אסור, ואוקימנא בחולה שאין בו סכנה ור׳ שמעון היא, אע״ג דכבוי בשביל חולה לר״ש מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה ואין בה אלא איסור של דבריהם, איסור לכתחלה לא התירו בו שבות כדרכו משום חולי שאין בו סכנה, אבל חולי שיש בו סכנת אבר אחד אע״פ שאין הנשמה תלויה בו התירו בו כל שבות שבעולם. וזהו שאמרו הלכה מחזירין את השבר בשבת

שולחן ערוך הרב סי׳ שכח סעיף יט

אבל אם אין בו סכנת אבר אלא שנפל למשכב [קעה] או שמצטער כל כך עד שחלה ממנו כל גופו [קעו] אין עושין לו דבר האסור מדברי סופרים ע״י ישראל [קעז] אלא בשינוי מדרך החול [קעח] וע״י שינוי מותר לעשות אפילו מלאכה גמורה כגון הגונח [שמותר לינק] בפיו [קעט] כמו שיתבאר [קפ] שכיון שמשנה בעשייתה אינה אסורה אלא מדברי סופרים ואם צריך לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה אע״פ שיש בזה איסור

שמירת שבת כהלכתה פל״ג אות ב והערה יח

כל שברור שלא תתפתח ממנה סכנה לכל הגוף (טז), ואסור לו לעשות מלאכה דאורייתא אפילו בשינוי, שלא כדרך עשייתה בחול (יז) (ואמנם יש מגדולי הפוסקים המתירים ליהודי לעשות צורכי רפואתו של חולה שאין בו סכנה, גם אם עשייתם קשורה במלאכה דאורייתא, והוא שיעשה שלא כדרך עשייתה בחול) (יח).

סי׳ קלד סע׳ ד ובבדה״ש ס״ק ו, וסי׳ שכב בשעה״צ ס״ק יב, וע״ע שו״ת שאלי ציון או״ח סי׳ טו. ושמעתי מהגרש״ז אויערבך זצ״ל, דמכיון דכל אלה הגדולים מתירים, מסתבר דיכולים ודאי להקל אם אי-אפשר ע״י נכרי. ואם יש סכנת-אבר נראה דיש להקל גם אם אפשר לטרוח ולעשות ע״י נכרי. ולענין משאצל״ג, כיון דלא נזכר להחמיר אלא בחושאיב״ס, וגם בסי׳ שב סע׳ י בביה״ל ד״ה דלא, רואים דאין זה כ״כ פשוט אצלו, לכן נראה דאם יש סכנת-אבר, הואיל וביו״ד סי׳ קנז מתיר הש״ך בס״ק ג לעבור על איסור תורה (ועי׳ לעיל פל״ב הערה מו - י.י.נ.), ממילא נראה דאף שאיסור שבת חמור יותר, מ״מ במשאצל״ג דקי״ל שהוא רק מדרבנן, אפשר נמי להקל, עכ״ד.

מגיד משנה פ״ב משבת ה״י

אלא בסכנת נפשות. אבל הרמב״ן ז״ל חלוק בדין הראשון ואומר שלא התירו כל שבות בחולי שאין בו סכנה אלא דוקא שבות שיש בו שנוי ונעשה כלאחר יד אבל שבות הנעשה ע״י ישראל והוא נעשה כדרכו לא התירו והביא ראיה לזה ממה שאמרו פרק המילה (שם קל״ד.) אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת ר׳ שמעון ב״א אומר משום ר״מ טורפין והוא ז״ל פוסק כת״ק אבל אם יש בו סכנת בטול אותו אבר שנשבר מותר ע״כ דבריו.

שַׁעַר הַצִּיּון סי׳ תצ״ו ס״ק ט

[ואף דמצינו שהתירו חכמים לגונח שיונק חלב בשבת משום דהוי מפרק כלאחר־יד ובמקום צערא לא גזרו, יש לומר התם דאין דרכו של מפרק בכך לא חשיבא מלאכה כלל וגרע הדבר מסתם שינוי בעלמא], אכן לענין יום־טוב שני שהוא דרבנן אפשר שיש להקל לגבי חולי שאין בו סכנה, וצריך עיון: (י) וגם

משנה ברורה ס׳ שכח ס״ק קב

וכדלעיל בסעיף יז [ח״א], ועיין שם לעיל דעל־ידי ישראל מותר דוקא על־ידי שינוי, אך החיי־אדם מסיק שם דאם אי אפשר בשינוי מותר שלא בשינוי: **(קג) לא יערענו. פירוש,**

חיי אדם כלל סט

יב ולעשות ישראל דבר שאינו אלא מדרבנן, יש מתירין. אבל דעת רוב הפוסקים דאסור, אלא יעשנו על ידי שינוי וכן נ״ל. ואם אי אפשר על ידי שינוי ולא על ידי נכרי, מותר לעשות כדרכו, כן נ״ל[20]:

ב״ח סי׳ שכח ס״ק י

עושין אפילו אין בו סכנת אבר ובשלחן ערוך (סי״ז) הביא כל דיעות הפוסקים ועל סברתו זאת שפירש בדברי הרמב״ם כתב שהיא נראית

ט״ז סי׳ שכח

לדברי הרמב״ס: **(יב) ודברי הסברא השלישית נראין.** משמע דמסכים לדעת הרמב״ן [תורת האדם שער המיחוש] שהיא דיעה השלישית. ומו״ח ז״ל [ב״ח עמוד תלו סוף ד״ה עוד] פירש דעל הרמב״ס [שבת ב, י] קאי, שהיא סברת יש אומרים השלישי, ולא חשיב דיעה ראשונה דהיינו יש מתירין כו׳, אלא על ג׳ יש אומרים קאי. וכן משמע בלבוש [סעיף יז]. ולא ידענא למה פירש כך ולא נפרש עם דיעה קמייתא. ותו, דאם כן היה לו לומר ודברי סברא זאת נראין, כיון דעלה קאי, על כן נראה לענ״ד כפשוטו דעל הרמב״ן קאי: **(יג) לסייעו קצת.** עיין

מגן אברהם סי׳ שכח

יד הסברא השלישית. היינו שעושין בשינוי וכו׳, ודוק בפוסקים ותמצא שהוא מגדולי הפוסקים, ודברי הב״ח [שם סוף ד״ה עוד] צ״ע: